

INTENZIVNI SEMINAR EVROPSKE MREŽE ŠOL ZA SOCIALNO DELO NA PODROČJU SOCIALNEGA DELA S STARIMI LJUDMI

Na Finskem je pod okriljem Univerze v Turkuju (oddelek za socialno politiko in socialno delo) med 14. in 23. aprilom 2008 potekal intenzivni seminar Evropske mreže šol za socialno delo, in sicer na področju socialnega dela s starimi ljudmi. Udeležile so se ga le tri od petih članic: Evangeličanska strokovna visoka šola Univerze za uporabne znanosti Porenje-Vestfalija-Lippe iz Bochuma v Nemčiji, Regionalni inštitut za socialno delo Lorene iz Francije in Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani. Z naše fakultete je prišlo pet študentk.

Intenzivni seminar smo člani mreže naslovlili *Stari ljudje in socialno delo v luči demografskih sprememb in medgeneracijskih odnosov: Iskanje možnosti za nove in ustvarjalne oblike socialnega dela s starimi ljudmi*. Program je bil kombinacija predavanj profesorjev s fakultet, članic mreže, predavanj vabljenih domačih socialnih delavcev, predstavitev projektov in delavnic študentov ter ogledov konkretnih institucij in metod socialnega dela s starimi ljudmi v Turkuju.

Najprej so nas seznanili s skrhjo za stare ljudi na Finskem, predvsem v samem mestu Turku. Socialna delavka Päivi Hakala je podrobno

opisala sistem skrbi za stare ljudi, v katerem je za naše razmere zanimiva delitev finančnih sredstev, s katerimi zagotavljajo zdravstvene in socialne storitve: 62 % prispeva občina, 28 % država in 10 % posameznik. Najbolj razvite so skupnostne oblike skrbi, ki starim ljudem zagotavljajo čim daljše samostojno življenje v domačem okolju, zato tudi finančno podpirajo in krepijo pomoč neformalnih oskrbovalcev (svojcev). Zaradi čedalje daljše življenjske dobe in pojavljajočih se zdravstvenih težav postaja oskrba na domu vedno bolj medicinsko usmerjena.

Mesto Turku ima pet domov za stare ljudi. Starejšim občanom zagotavljajo tako dolgotrajno kot kratkotrajno namestitve. Cena storitve dolgotrajne institucionalne namestitve znaša 82 % posameznikovega dohodka, a mora vsaj 90 evrov na mesec posamezniku ostati za zadovoljitev lastnih potreb, torej v obliki žepnine. Navajala je tudi dela in naloge geriatričnega socialnega delavca, ki kljub skopemu opisu potrjujejo medicinsko naravnost socialnega dela (to se vidi že iz poimenovanja): svetovanje, voderlje in podpora v vseh življenjskih zadevah; obiski na domu in ocena potreb; multidisciplinarno delo (sodelovanje s socialnimi delavci, zdravniki, oskrbovalci) in sprejemanje odločitev. O krepitvi moči uporabnikov, sodelovanju uporabnikov pri sprejemanju odločitev in soustvarjanju rešitev nismo slišali kaj veliko.

Smo pa dobršen del slovenske predstavitve namenili prav tem konceptom. Udeležencem seminarja smo v teoriji in praksi predstavili razumevanje procesov staranja in starosti iz perspektive socialnega dela, z medgeneracijskega vidika in vidika empiričnega raziskovanja. Predavanje Jane Mali je temeljilo na predstavitvi konceptov socialnega dela¹, ki jih uporabljamo pri delu s starimi ljudmi, da bi povečali njihove zmožnosti in sposobnosti za spoprijemanje s težavami in reševanje problemov v tem življenjskem obdobju.

1 Predstavitve je temeljila na doktorski disertaciji Mali, J. (2007), *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).

Socialni delavec pomaga staremu človeku in njegovi družini dobiti pomoč različnih služb, ki obstajajo v danem okolju, in je pri tem v vlogi koordinatorja storitev. Na podlagi poznavanja potreb starih ljudi pripomore k razvijanju in medsebojnemu povezovanju različnih služb in storitev. Vpliva lahko na izboljšanje interakcij med starimi ljudmi in drugimi ljudmi v družini in širšem socialnem okolju. Družini pomaga pri reorganiziranju življenja na način, ki je sprejemljiv za vse družinske člane. Da jim ustrezne informacije, ki jim pomagajo pri reorganiziranju življenja, in jih usposablja za življenje s starejšim družinskim članom.

Pomembno je, da socialni delavec stare ljudi in njihove oskrbovalce poveže s formalno mrežo pomoči v skupnosti. Pri svojem delu se opira na nekatera načela, kot so: mobilizacija moči in sposobnosti starih ljudi, maksimalno funkcioniranje, zagotavljanje okolja, ki človeka ne bo omejevalo, etičnost in etičnost pri delu, sistemska perspektiva, določanje ustreznih ciljev (Burack-Weiss, Brennan 1991).

Delegacija slovenskih študentk je predstavila izsledke kvalitativne raziskave *Podobe starosti v Sloveniji*. V njej so na podlagi devetih poglobljenih intervjujev ugotavljale razumevanje starosti in odnos do nje pri treh generacijah (mladi, srednji in starejši). Teme raziskovanja so bile: doživljanje in vrednotenje starosti, pogled na socialno in materialno varnost v starosti, poznavanje oblik pomoči in predlogi za razvoj teh oblik v prihodnje, mnenje o domovih za starejše. Intervjuvanci definicije starosti ne opredeljujejo s kronološkimi leti. Pravijo, da starostne meje ni mogoče določiti z leti in da je človek star takrat, ko se počuti starega. K dvigu kakovosti življenja v starosti lahko pripomorejo: materialna varnost, zdravje in primerna zdravstvena oskrba, sprejetost v okolico in skupnost, možnosti aktivne udeležbe pri različnih odločitvah, občutek spoštovanosti, pomembnosti in koristnosti ter bivanje v okolju in med ljudmi, ki so osebi najbližji. Zanimivo je, da so v tem sklopu o določenih temah razmišljali in spregovorili predstavniki zgolj mlajše generacije, ki so navedli še vprašanje spolnosti v starosti in smrti.

Vse tri generacije poročajo o tem, da je današnji pokojninski sistem odpovedal, da ga je treba prenoviti, saj morata mlada in srednja generacija za materialno varnost v tretjem življenjskem obdobju varčevati že zdaj. Kot najbolj znane oblike pomoči starim ljudem so študentke navedle: domove za stare, pomoč na domu, dostavo hrane na domu, društva za pomoč pri oskrbi starejših, materialno pomoč in prostovoljce/prostovoljke. Mlada in srednja generacija menita, da je oblik pomoči premalo in da je potreba po različnih oblikah pomoči velika, starejša generacija pa opozarja še na pomanjkljivost, da so takšne storitve predrage in da si jih zato veliko ljudi ne more privoščiti.

Splošno mnenje vseh treh generacij o domovih za stare je izjemno negativno. Menijo, da se ljudje v domovih za stare počutijo osamljene in neuporabne. Domovi za stare so ustrezna rešitev za ljudi, ki ne morejo več skrbeti zase oziroma zanje ne morejo več poskrbeti najbližji družinski člani. Stanovalci domov, pravijo intervjuvanci, bi morali biti glavni akterji pri odločanju o svojem življenju, ne pa le pasivni prejemniki formaliziranih storitev.

Predstavili smo tudi tri raziskave, ki smo jih na Fakulteti za socialno delo izvajali med letoma 2003 in 2006². Vse tri raziskave pokrivajo področje socialnega dela s starimi ljudmi. V prvi raziskavi (*Zgodovina domov za stare v Sloveniji*) smo ugotavljali značilnosti in specifičnosti razvoja domov za stare od konca druge svetovne vojne do danes, v drugi raziskavi (*Delo z dementsnimi osebami – priprava modela obravnave oseb z demenco*) smo obravnavali izkušnje in življenje stanovalcev z demenco v slovenskih domovih, v tretji raziskavi (*Skrb za osebe z demenco v skupnosti*) pa smo raziskovali življenje oseb z demenco v skupnosti, vrste problemov, ki jih prinaša demenca staremu človeku in ljudem v njegovi socialni mreži, ter načine reševanja teh problemov. V vseh treh raziskavah je specifični poudarek na ugotavljanju značilnosti socialnega dela. To omogoča povezovanje

² Za podrobnejšo predstavitev glej Mali, J. (2007), *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).

praktičnih problemov ljudi, s katerimi se ukvarja socialno delo s starimi ljudmi, in konceptov socialnega dela (s starimi ljudmi).

Organizator intenzivnega seminarja Heikki Suhonen je predstavil zanimiva razmišljanja o *baby boom* generaciji (rojeni med letoma 1945 in 1954), ki na Finskem prav zdaj prehaja v t. i. obdobje starosti. *Baby boomerji* so drugačni od generacije svojih staršev, imajo drugačne vrednote, življenjske nazore in pričakovanja, tudi pričakovanja od življenja v zadnjem življenjskem obdobju. V starosti ne želijo biti nemočni in odvisni od drugih ljudi, želijo biti aktivni doma in v skupnosti, starost pričakujejo optimistično in v pričakovanju, da jih najlepša leta še čakajo, pričakujejo posamezniku prilagojene službe, ne razmišljajo o starosti in se nanjo ne pripravljajo, živeti želijo v varnem in ne predragem okolju. Navedene ugotovitve so na Finskem dobili z raziskavo, socialni delavci pa jih lahko uporabijo pri načrtovanju in razvijanju oblik pomoči.

Gostujoča predavateljica Ritta Aalto je predstavila metodo zapisovanja življenjskih zgodb in avtobiografij, ki starim ljudem lahko pomagajo odkriti smisel življenja v starosti. Ljudje po navadi premalo opazimo dosežke v svojem življenju, ne znamo veliko povedati o sebi in svojem življenju, radi pa občudujemo uspehe drugih ali smo zaradi uspehov drugih zavistni. Metoda pomaga posamezniku izluščiti pomembne dogodke in prelomnice v življenju. Z zapisovanjem teh dogodkov lahko tudi v zadnjem obdobju življenja povečamo lastno samozavest, hkrati pa domačim, prijateljem, znancem zapustimo dragoceno darilo.

Celoten seminar je imel poudarjeno evropsko razsežnost, ne le zaradi povezovanja s kolegi iz evropskih držav, temveč tudi zato, ker je udeležbo na seminarju finančno podprla Evropska unija. Gérard Schaefer iz Francije je zelo natančno predstavil politiko Evropske unije do starih ljudi, ki temelji na preventivi starostne diskriminacije, zagotavljanju medgeneracijske solidarnosti in mobiliziranju virov za zagotavljanje zdravstvene in dolgotrajne oskrbe.

Zelo zanimivi so bili obiski na terenu. Prevzel nas je obisk organizacije Kotikunnas. Namenjena je starejšim ljudem, ki hodijo samo

na kosilo ali na prostočasne dejavnosti v dnevni center, pa tudi osebam z demenco, ki stalno živijo v domu in potrebujejo celodnevno oskrbo. Kotikunnas uporabnikom zagotavlja druženje v skupinah za osebe z demenco, dnevni center in pomoč na domu. Organizacija ima 65 zaposlenih za 100 uporabnikov.

Naš vtis je bil zelo pozitiven. Navdušene smo bile nad domačnostjo v domu, ki jo ustvarjajo s pretarjenim občutkom za estetiko (imajo lepo urejene hodnike, ki so označeni kot ulice, »domače koticke«, kjer prebivalci lahko uživajo v udobnih naslanjačih ob kamnu, poslušajo glasbo, berejo knjige). Prav tako smo bile navdušene nad inovacijami, kot so zelena soba (soba z veliko zelenja, pomirjajočo glasbo in posebnimi lučmi), bela soba (soba za stimulacijo čutov), savna, fitness, bazen in frizerski salon. V Kotikunnasu je v ospredju skrb za osebe z demenco, zato je zgradba, v kateri bivajo, arhitektonsko prilagojena njihovim potrebam (krožni hodnik), skupine so majhne (osem oseb v štirih sobah, z lastno kuhinjo in vrtom), pristop osebja do uporabnikov pa individualiziran.

Del stavbe je namenjen bivanju starih ljudi in spominja na naša oskrbovana stanovanja. Stanovalci bivajo v sobah, opremljenih s svojim pohištvo. Osebje uporabnikom dovoljuje, da v sobah na željo uporabnikov prenočijo tudi svojci. Uporabnik je deležen storitev in pomoči osebja toliko, kot sam želi in potrebuje. To mu/ji omogoča, da kar najbolj ohranja svoje zmožnosti in sposobnosti, npr. še zmeraj kuha sam/a, naroči pa lahko zgolj čiščenje stanovanja.

V Kotikunnasu imajo uporabniki možnost uporabe tako imenovanih zapestnic vivago v obliki ure, ki meri krvni tlak in aktivnost stanovalca. Vse morebitne zdravstvene spremembe organizma ura s piskom sporoča medicinski sestri. Prav tako lahko ob slabem počutju stanovalec sam pritisne na gumb na uri in s tem opozori medicinsko sestro, da potrebuje pomoč. Ta sistem, ki pripomore k večji varnosti, so začeli uvajati tudi za ljudi zunaj domov, v tem primeru pa zapestnica vivago deluje v povezavi z zdravstvenim domom. Čeprav se

za ta sistem vsak odloči prostovoljno, smo bili udeleženci seminarja malce skeptični do takšne uporabe moderne tehnologije, saj smo se spraševali o etičnih dilemah, ki jih v smislu nadzora nad življenjem posameznika zelo hitro lahko povzroči takšen sistem.

V Turkuju smo obiskali nevladno organizacijo Daisy ladies. Njena poglavitna namena sta informiranje in pomoč priseljenkam pri integriranju v finsko okolje, denimo pri zaposlovanju, izobraževanju, reševanju vsakodnevnih težav. Organizacija je bila ustanovljena leta 2002 in ima danes 160 članic iz 37 različnih držav. Dejavnosti, ki so na voljo članicam, so: tečaj finskega jezika, tematski kuharski tečaji, filmski večeri, ustvarjalne delavnice in izleti. Posebnih programov za starejšo populacijo priseljencev za zdaj še nimajo, zavedajo pa se, da jih potrebuje, saj se zelo težko prilagajajo finski kulturi. Ustanovitev takšnih programov načrtujejo, v enem letu pa nameravajo ustanoviti organizacijo, ki bo podobne storitve ponujala samo moškim priseljencom. Daisy ladies ima štiri zaposlene z osebno izkušnjo imigriranja, zato pri načrtovanje novih programov izhajajo tudi iz svojih izkušenj. Profesionalno socialno delo v organizaciji še ni našlo svojega mesta, po pričevanju zaposlenih pa ga za zdaj tudi še ne bo, saj bi s tem, pravijo, pokvarili pristno in neformalno ozračje med uporabnicami storitev.

Zanimiv se nam je zdel tudi prispevek nemških študentov, v katerem so nas seznanili s projektom »medgeneracijske hiše«. Projekt je leta 2006 uvedla nemška vlada za obdobje štirih let. Do zdaj so ustanovili 200 hiš. Namen projekta je spodbuditi medgeneracijsko sodelovanje na podlagi skupnih dejavnosti, druženja v kavarnah, petja, varstva otrok ipd.

Na intenzivnem seminarju smo spoznale, da pojmovanje socialnega dela s starimi ljudmi in socialnega dela nasploh ni enotno v vseh evropskih državah. Med državami obstajajo različne prakse socialnega dela in razlike v konceptualnih izhodiščih.

**Jana Mali, Živa Gabaj,
Polona Germ, Marija Klaric,
Maja Štiglic, Silvia Rukmini Tavčar**

VIRA

- BURACK-WEISS, A., BRENNAN, F. C. (1991), *Social Work with the Elderly*. New York: The Haworth Press.
- MALI, J. (2007), *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).